

Kulturlager på Fyristorg

Kulturlager på Fyristorg

Arkeologisk schaktningsövervakning

L1941:2293
Fjärdingen 1:17
Uppsala kommun
Uppland

Adam Hultberg

Upplandsmuseets rapporter 2024:18

ISSN 1654-8280

BEARBETNING AV FOTON: Adam Hultberg

BEARBETNING AV PLANER: Adam Hultberg

OMSLAGSBILD: Fyristorg med Phoenixhuset och Uppsala Gilles hus, i bakgrunden domkyrkans kor. Henri Osti's Fotografiateliéér 1870–1873. Upplandsmuseets samlingar.

GRANSKNING: Anna Ölund

UPPHOVSÄTT: om inget annat anges: Creative Commons licens CC BY. © Lantmäteriet, dnr I2014/00634

GRAFISK FORMGIVNING OCH PRODUKTION: Malin Lucas

© UPPLANDSMUSEET, 2024

Upplandsmuseet
Drottninggatan 7, 753 10 Uppsala
Telefon 018-169100
www.upplandsmuseet.se

Innehåll

Sammanfattning	6
Inledning	7
Bakgrund	8
Historik	8
Tidigare undersökningar	9
Genomförande och resultat	10
Slutsats	12
Administrativa uppgifter	13
Referenser	14

Sammanfattning

En arkeologisk schaktningsövervakning har genomförts av Stiftelsen Upplandsmuseets avdelning Arkeologi, på Fyris torg i Uppsala. Undersökningen kunde påvisa bevarade kulturlager i schaktsidorna från ett minsta djup av 0,75 meter, ner till

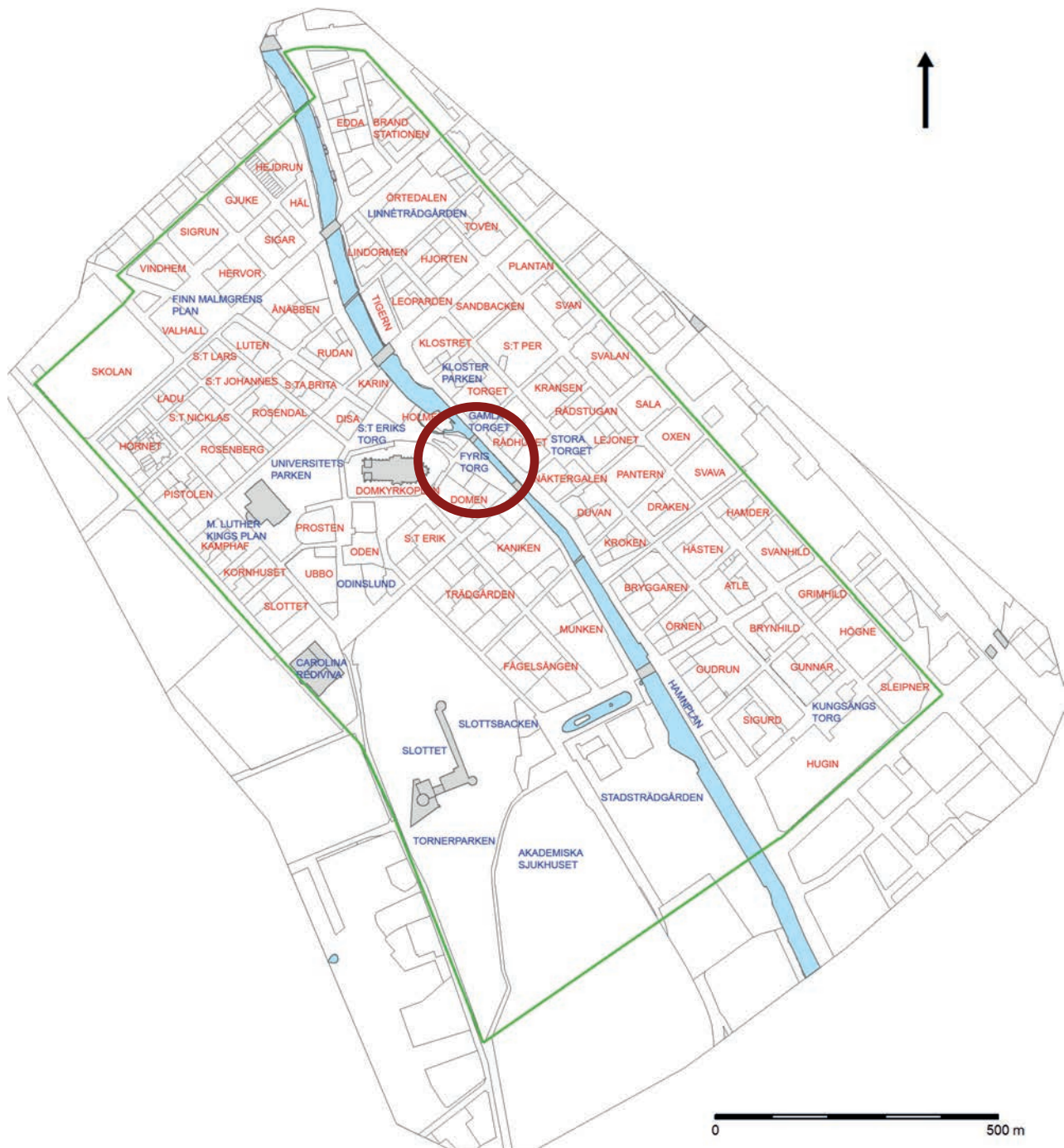
2,15 meter under dagens markyta. Trots att inga daterande fynd eller prover samlades bör tolkningen kunna göras att de dokumenterade lagren är av medeltida ursprung.

Inledning

I samband med en akut vattenläcka på Fyrlistorg i Uppsala har en arkeologisk schaktningsövervakning genomförts av Stiftelsen Upplandsmuseets avdelning Arkeologi. Undersökningen genomfördes i maj 2024. Den arkeologiska schaktnings-

övervakningen gjordes för Uppsala Vatten och Avfall AB efter beslut av Länsstyrelsen i Uppsala län, diarienummer 431-4156-2024. Upplandsmuseets projektledare var Adam Hultberg som även författat denna rapport.

Figur 1. Uppsala stad med fornlämningen L1941:2293 markerad med grön linje och platsen för den aktuella undersökningen på Fyrlistorg markerad med röd cirkel.

Bakgrund

Figur 2. Det så kallade Phoenixhuset på Fyristorg, intill vilket det nu aktuella schaktet grävts. Foto J Liljeholm, 1965. Upplandsmuseets samlingar.

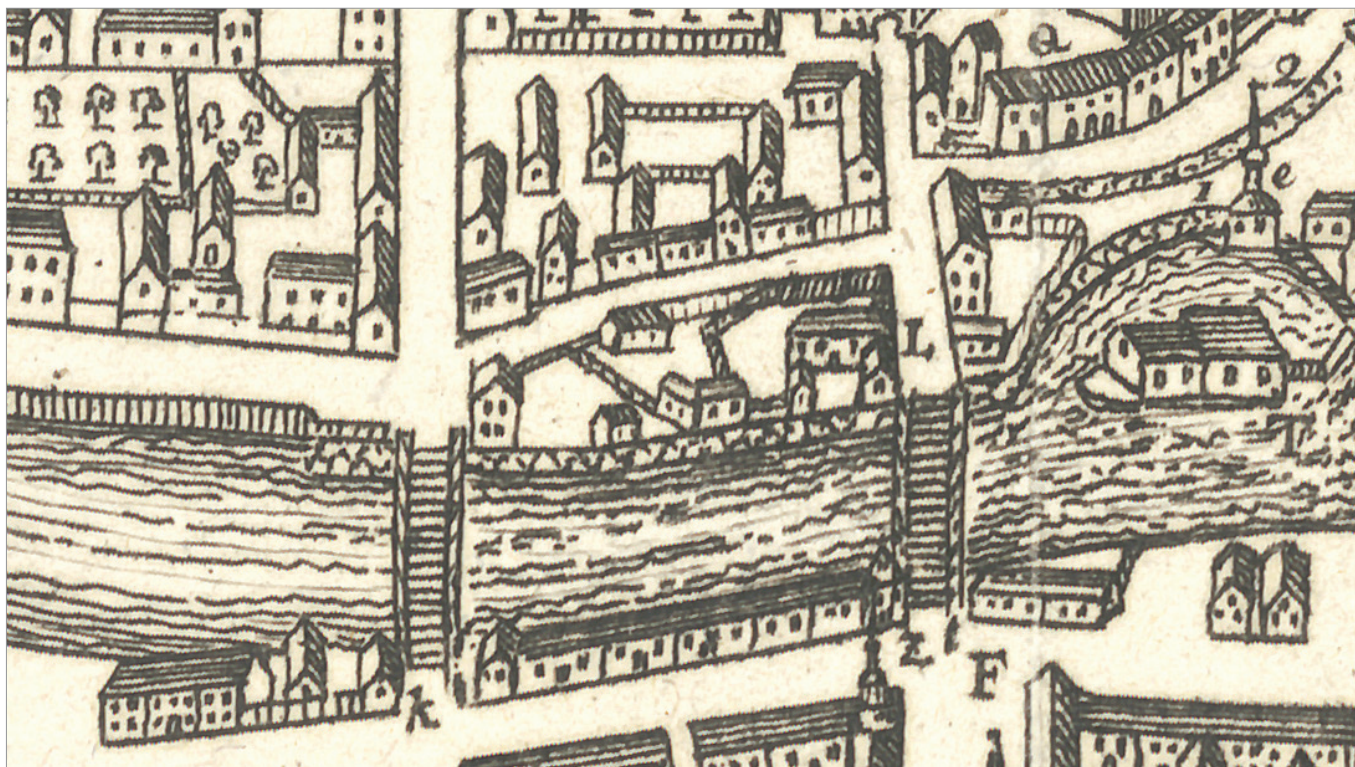
Det aktuella schaktet grävdes till följd av en akut vattenläcka och var beläget i gångbanan på Västra Ågatan, i direkt anslutning till Fyristorg, upp emot fasaden till en av byggnaderna i det intilliggande kvarteret Domen.

Historik

Större delen av Fyristorg upptogs från 1300-talet och fram till den stora stadsbranden 1702 av Helgeandshusets (Hospitalets) tomt. På tomten fanns vid olika skeden ett flertal byggnader, bland annat ett kapell, som också stod kvar efter stadsbranden ända in på 1800-talet. Troligen eldhärjades kapellet återigen vid stadsbranden 1809, men revs inte slutgiltigt förrän på 1820-talet.

I den sydöstra delen av kvarteret fanns en tomt som enligt kartmaterialet tillhört kvarteret Domen, men som varit åtskild från resten av kvarteret av den gatusträckning som idag är en del av Västra Ågatan – dåvarande Hospitalsgränd. Tomten har under 1700-talet hyst en skomakare och en hattmakare för att sedan försvinna någon gång under århundradets mitt, i samband med att torget utvidgas (Lucas 2023).

I det angränsande kvarteret Domen står ett timmerhus i två våningar, kallat för Phoenixhuset. Byggnadens uppfördes 1838 – 39, men har idag en fasad som härrör från en kraftigare ombyggnad på 1930-talet. Byggnaden skall stå ovan källare som enligt uppgift ska vara medeltida (Stadsbildens framtid 1964:31).

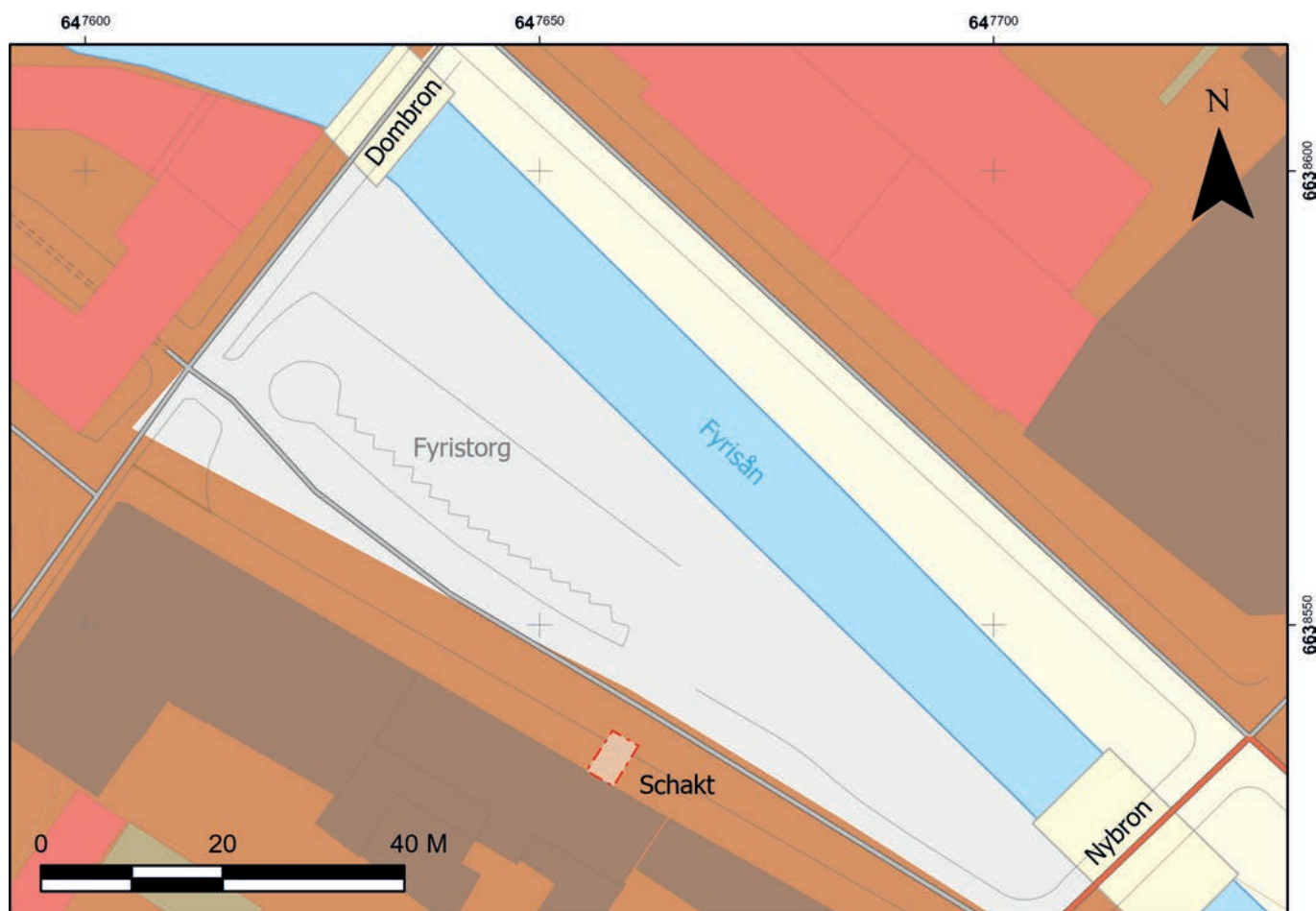
Figur 3. Utsnitt ur J. B Bussers huskarta som ska visa Uppsala stad före stadsbranden 1702. Uppåt på kartan är sydväst. Fyristorg syns i kartans mitt, intill Fyrisån och mellan Dombron och Nybron. Hospitalskyrkan är markerad med bokstaven L. Uppsala Universitetsbibliotek.

Tidigare undersökningar

Flera undersökningar har tidigare gjorts i angränsande område. Schaktningsövervakningar vid grävningar på Fyristorg har gjorts vid flera tillfällen, 1925, 1954, 1982 och 1995. Vid undersökningarna 1925 och 1954 påträffades omfattade rester av Hospitalet i form av murar, huvudsakligen från kapellet. Vid undersökningarna 1982 påträffades rester av tre olika byggnader och 1995 dokumenterades lämningarna av två välvda rum (Carlsson 2010:249). I kvarteret Domen gjordes en tämli-

gen omfattande undersökning 1981. De äldsta identifierade lämningarna var från 1100-talet och bestod bland annat av byggnadsrester och rännor som markerade tomtavgränsningar. Lämningar fanns från olika bebyggelsefaser och i olika byggnadsstilar fram till de yngsta undersökta lämningarna från 1500-talet (Carlsson 2010:249). År 2022 gjordes en mindre schaktningsövervakning i korsningen Drottninggatan västra Ågatan, som endast kunde påvisa tidigmoderna raseringslager (Lucas 2023).

Genomförande och resultat

Figur 4. Schaktplan visande Fyristorg, Fyrisån och det grävda schaktet. Skala 1:800.

Ett schakt grävdes i trottoarmark för att åtgärda den akuta vattenläckan, direkt intill huskroppen längs Västra Ågatan. Den schaktade ytan mätte 3,3 × 5,25 meter i ytan. Den skadade vattenledningen framkom i schaktbotten, på ett djup av 2,0 meter. Hela schaktet var påverkat av flertalet äldre ledningsdragningar. Fjärrvärme, el, tele, o.s.v. – se figur 5 och 6. På grund av detta genomfördes grävarbetena med sugbil.

I den sydöstra schaktkanten fanns bevarade kulturlager från ett djup av 0,75 meter och fortsatte ner till schaktbotten. Här var lagerna bevarade

längs en sträcka på omkring 3,0 meter. Toppen på kulturlagren dök närmare fasaden och precis intill byggnaden fanns inga kulturlager bevarade.

Även i den nordvästra sektionen fanns bevarade kulturlager, här längs en sträcka på 1,8 meter och med en tjocklek av 0,6 meter ovan schaktbotten.

Från botten av schaktet sondades ner till steril lera, vilken framkom på ett djup av 2,15 meter under dagens markyta, vilket innebär en största kulturlagertjocklek på 1,4 meter.

Figur 5 & 6. Schaktningen genomfördes med sugbil på grund av den stora mängd ledningsdragningar som fanns i schaktet. Foto Anna Ölund och Adam Hultberg.

De bevarade kulturlagren innehöll en tydlig stratigrafi, men i den begränsade omfattningen gick det inte att dra några långtgående tolkningar utifrån denna och kontexterna dokumenterades endast med fotografi och beskrivning av den sydöstra sektionen.

I den sydöstra sektionen dokumenterades följande kontexter, vilka ses i figur 7. Från 0,75 meter under markytan:

K1. En tegelkonstruktion i flera skift, som ligger ovan knytnävsstora stenar. Otydlig avgränsning uppåt.

K.2 Gruslager, 0,2 meter tjockt

K3. Blålera, 0,08 meter tjock.

K4. Trästock i schaktets riktning, 0,15 meter tjock. Möjligtvis bränd.

K5. Gråbrun lera med träflis, fortsätter ner till schaktbotten.

De bevarade kulturlagren bör kunna tolkas som åtminstone två skilda bebyggelsenivåer. En äldre som utgörs av en trästock och ett därovan liggande lerlager, sannolikt ett golv. Samt en övre nivå bestående av en kraftigt fragmenterad tegelkonstruktion. Inga fynd påträffades.

Figur 7. Sektionsfoto som visar den del av den sydöstra sektionen där kulturlagren var som tjockast. Samtliga dokumenterade kontexter (1 – 5) finns markerade i bilden. Foto mot sydöst, Adam Hultberg.

Slutsats

Sammanfattande kan konstateras att det i det nu berörda området finns bevarade kulturlager med en tjocklek som uppgår till minst 1,4 meter. Lagerföljden ser ut att antyda två separata bebyg-

gelsenivåer. Trots avsaknaden av daterande fynd och prover får det ses som högst sannolikt att lagren till största del är medeltida.

Administrativa uppgifter

Uppdragsnummer Fornreg: 202400844

Plats: Fjärdingen 1:17, Fyristorg, Uppsala stad, kommun och län

Fornlämningsnummer: L1941:2293 (RAÄ Uppsala 88:1)

Fornlämningstyp: Stadslager

Typ av undersökning: Arkeologisk schaktningsövervakning

Orsak till undersökning: Vattenläcka

Uppdragsgivare: Uppsala Vatten och Avfall AB

Fältarbetsperiod: 2024-05-27 – 2024-05-28

Upplandsmuseets projektledare: Adam Hultberg

Upplandsmuseets diarienummer: 268-2024

Upplandsmuseets projektnummer: 8962

Länsstyrelsens diarienummer och beslutsdatum: 431-4156-2024 (2024-06-17)

Koordinat- och höjdsystem: SWEREF 99 TM / RH2000

Dokumentationsmaterial: Förvaras i Upplandsmuseets arkiv

Fynd: Inga fynd tillvaratogs

Referenser

Carlsson, Ronnie. 2010. Nuvarande domkyrkans omgivningar. I Uppsala domkyrka: II. Domkyrkan i Gamla Uppsala. Nuvarande domkyrkans omgivningar, av Ronnie Carlsson, Hans Göthberg, Göran Dahlbäck, Christian Lovén och Herman Bengtsson. Sveriges kyrkor 228. Uppsala.

Lucas, M. 2023. Drottninggatan- Västra Ågatan. Arkeologisk schaktningsövervakning. Upplandsmuseets rapporter 2023:5. Upplandsmuseet. Uppsala.

Stadsbildens framtid: om konstnärligt och historiskt värdefull bebyggelse i Uppsala. 1964. Almqvist & Wiksell. Stockholm.

